

Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 13/1 2024 s. 47-63, TÜRKİYE

Araştırma Makalesi

ÂSAF HÂLET ÇELEBİ'NİN "İBRAHİM" ŞİİRİNİN ONTOLOJİK ANALİZİ

Hatice ORUÇ*

Geliş Tarihi: 27 Mart 2023

Kabul Tarihi: 16 Ekim 2023

Öz

Edebî eserlerin tahlilinde kullanılan, ontolojik, psikanalitik, yapısalcı, metin dilbilimsel, anlambilimsel gibi pek çok yöntem vardır. Bu yöntemlerle edebî eserler çeşitli açılardan ele alınıp değerlendirilir. Bu çalışmada Âsaf Hâlet Çelebi'nin "İbrahim" adlı şiiri, şiir tahlil yöntemlerinden biri olan ontolojik analiz metodu ile incelenecek, söz konusu şiirin içeriğindeki doğrudan ve dolaylı anlamlar, semboller ve mesajların açığa çıkarılmasında bu yöntemin sunduğu bakış açılarından yararlanılmıştır. Böylece şiirdeki bütün katmanların ele alınması ve şiirin anlam dünyasının kavranması sağlanmıştır. Bu amaçla makalede nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Çalışma, şairin Om Mani Padme Hum adlı eserinde yer alan "İbrahim" şiiri ile sınırlandırılmıştır.

Konunun daha iyi anlaşılması için öncelikle ontolojik yöntemle daha sonra da Âsaf Hâlet Çelebi'nin hayatı ve edebî kişiliğine dair bilgi verilmiştir. Ardından İbrahim adlı şiirin tahliline geçilmiştir. Bu çalışmada, edebî bir eseri varlık katmanları bakımından inceleyen ontolojik tahlil metodundan yararlanılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Ontolojik tahlil, Âsaf Hâlet Çelebi, İbrahim, şiir.

THE ONTOLOGICAL ANALYSIS OF ÂSAF HÂLET ÇELEBİ'S "ABRAHAM" POEM

Abstract

There are many methods used in the analysis of literary works, such as ontological, psychoanalytic, structural, text linguistic and semantic. With these methods, literary works are examined and evaluated from various perspectives. In this study, Asaf Hâlet Çelebi's poem "İbrahim" will be examined with the ontological analysis method, which is one of the poetry analysis methods, and the perspectives offered by this method will be used to reveal the direct and indirect meanings, symbols and messages in the content of the poem in question. In this way, all layers in the poem will be discussed and the world of meaning of the poem will be comprehended. For this purpose, the document review technique, one of the qualitative research methods, was used in the article. The study is limited to the poem "İbrahim" in the poet's work titled Om Mani Padme Hum.

In order to better understand the subject, information will be given first about the ontological method and then about Asaf Hâlet Çelebi's life and literary personality. Then, the poem called "İbrahim" will be analyzed. In this

* Öğretmen; Millî Eğitim Bakanlığı, haticeoruc0323@gmail.com.

study, the ontological analysis method that examines a literary work in terms of its layers of existence will be used.

Keywords: Ontological analysis, Âsaf Hâlet Çelebi, İbrahim, poem.

Giriş

Sanat bireyin duygu, düşünce, sezgi ve bunalımlarının estetik bir tarzda dışı vurumu ile oluşan bir ifade biçimidir. Heykel, müzik, mimarî ve şiir gibi sanat dalları bu dışı vurumun yansımalarıdır. Özellikle şiir, söz konusu sanat dalları içerisinde duygu ve anlam derinliği bakımından yoğun edebî türlerden biridir. Bu anlamda şiir, okuyucusuna zengin semboller dünyası sunmaktadır. Şiir gerek muhteva gerek şekil bakımından sanatsal yorumlamalara olanak tanımaktadır. Sanat eseri bir yandan sanatçının iç dünyasının diğer yandan ise sanatçının da parçası olduğu ve içinde yaşadığı toplumun izlerini taşımaktadır. Bu anlamda bir sanat eserinde ilk bakışta görünen yapının çok ötesinde bir de fark edilmeyi bekleyen anlam dünyası mevcuttur. Sanatçının kendi varoluşu, toplum, doğa ve insanla olan ilişkisi ortaya koyduğu eserlerde kendini gösterebilmektedir.

Âsaf Hâlet Çelebi, hızlı değişim ve dönüşümlerin yaşandığı bir döneme şahitlik etmiştir. Bu dönüşüm ve beslenmiş olduğu kültür ortamının izleri eserlerinde açıkça görülebilmektedir. Âsaf Hâlet Çelebi, hem batı hem de doğu kültürünü aynı anda tecrübe etmiştir. Özellikle de doğu kültürü, mistisizm ve egzotizm şiirlerinde ön plana çıkmıştır (Ayvazoğlu, 2014, s. 285-289). Onun şiirini incelemek bir yandan yaşadığı çağı anlamak diğer yandan da etkisi altında kaldığı doğu kültürünü ve geleneğini her yönüyle görmek demektir (Aydemir, 2014, s. 218-239). Çelebi'nin şiirleri farklı kültür, inanç ve dillerden birçok unsur içermektedir. Bu unsurlar rastlantısal olarak değil, şair tarafından belli bir amaca ve zengin bir arka plana sahip olacak şekilde sunulmuştur. Çelebi'nin "İbrahim" şiiri bu açıdan hem kişisel hem de toplumsal birçok unsuru ihtiva eder. Bu unsurları ve şairin dünyasını açığa çıkarmak için şiir tahlillerinde sıklıkla kullanılan ontolojik analiz yöntemi (Issı, 2004; Gürbüz, 2014; Gümüş, 2019; Aktan, 2020) kullanılacaktır. Çalışmada bu sebeple öncelikle ontolojik analiz yöntemi birincil kaynaklardan hareketle açıklanmış, daha sonra şair ile ilgili bilgilendirmenin ardından seçilen şiir ontolojik yöntem çerçevesinde tahlil edilmiştir.

1. Ontolojik Tahlil Yöntemi

Ontoloji, en genel anlamıyla varoluşun doğasını ve gerçekliğin varlıksal yapısını inceleyen, bazen metafiziğin bir alt bölümü olarak da görülen varlığın bilimi veya felsefesi olarak tanımlanabilir. Bu anlamda ontoloji, hem tek tek varlıkları hem de var olanın yapısını olanaklı kılanın ne olduğunu soran, onlara dayanıklık eden ana ilke ya da ilkelerin ne olduğunu soruşturan; görünürdeki varlıkların ardındaki görünmeyeni açıklamaya çalışan bir bilgidir (Güçlü vd. 2008, s. 1514). Kısaca ontoloji, "var olanların varlığının bilimidir" denilebilir. Akıncı'nın (2019, s. 434) ifade ettiği gibi modern bir felsefi disiplin olan sanat ontolojisinin doğuşu, uzun soluklu tartışmaların ve sorgulamaların sonucunda, sanatın birey veya toplum için olması meselesini aşmış ve yerini sanat eserinin tabakalar hâlinde incelenmesine bırakmıştır. Sanat ontolojisinin kurucusu Alman düşünür Nicolai Hartmann'a göre ise varlık düzeninde alttan üste doğru sıralanan dört kat (tabaka) vardır. Bunlar; maddi varlık katı, organik varlık katı, ruhi varlık katı ve nihayet manevi diyebileceğimiz "geist" katıdır (Weinn, 1959, s. 27).

Ontolojik yöntemde herhangi bir sanat eserinin yapısı önce "ön yapı" ve "arka yapı" şeklinde iki kısma ayrılarak incelenir (Bayram ve Erdemir, 2008, s. 77-78). Ön yapı açık olarak

bilinen reel tabakadır. Arka yapı ise açık olarak bilinmeyen irreal yapıdır. İyi bir sanat eseri ön yapı ile arka yapı arasındaki bağlantının sağlandığı ontik bir bütünlüğe sahip yapıdadır. Ontoloji zorunlu olarak reel dünyayı, onun ayrışık tabiatı içindeki yapıyı araştırarak ve çözümlemeye çalışacaktır. Çünkü reel dünyanın birliğini kavrayabilmek bu dünyayı kendi yapısı ve bölümleri içinde kavramak demektir (Tunalı, 2002, s. 18). Ancak bu durum bir çelişki doğurur. Çünkü reel dünya ayrışık olduğuna göre bu dünyanın bütünlüğünden, daha da önemlisi birliğinden söz etmek mümkün müdür? Ayrışıklığın olduğu yerde bir bütünlükten bahsedilebilir mi?

Reel dünyanın birliğinden söz edilirken onun gösterdiği ayrışıklık görmezlikten gelinmez. Aksine söz konusu bütünlük bu ayrışıklığa dayanır. Bu ayrışıklık, sıradan bir ayrışıklık değil, tabakaların ayrışıklığıdır (Tunalı, 2002, s. 18). Ontolojik yöntemde her bir tabaka ayrı ayrı incelenir. Burada söz konusu ayrışıklık bir eksiklik değil aksine çoklukta birliğin ifadesidir. Varlığın ayrışık bir yapı olarak belirlendiği ontolojik anlayışta, yapıya hâkim olan varlık kanunlarının etkisiyle bir bütünlüğe ulaşılır. Hartmann'a göre bir sanat eserinde dış yapı olmaksızın iç yapıdan tek başına söz etmek mümkün değildir. Ontolojik yapının iki unsurundan biri olan maddi varlık katının kuralları ve kanunları, diğer bir unsur olan manevi varlık katının kuralları ve kanunlarına tâbi değildir. Maddi varlık katı, organik varlık tabakası olmadan; ruhi varlık katı ise manevî tabaka olmadan ortaya çıkabilir. Bunun aksine organik varlık tabakası, maddi varlık tabakası ve kanunları var olmadan var olamaz. Aynı şekilde ruhi varlık tabakası da organik katman olmadan var olamaz. Buradan da anlaşıldığı üzere maddi varlık katmanı organik varlığın taşıyıcısıdır. Manevî katman da diğer üç tabaka olmadan varlığını var edemez (Weinn, 1959, s. 28).

Varlıktaki bu bütünlüğü sanat eserlerinde de görmek mümkündür. Sanat eserlerindeki ontik yapıyı araştıran ontoloji “sanat ontolojisi”dir. Sanat ontolojisi şiir, heykel veya müzik parçası gibi bir sanat eserinin ontik yapısını, tabakalarını ve estetik değerini araştırır. Bu araştırma estetik varlık alanındaki yaratım süreci ile ilgilidir. Bu yaratımdaki yaratıcı / süje sanatçıdır. Bu yaratım süreci tam olarak açıklanamayan gizli bir olgudur. Nihayetinde ortaya çıkan eser, yaratıcısından bağımsız bir varlıktır ve buna sanat eseri denir (Tunalı, 2002, s. 52). Ontolojik yöntem bir sanat eserine özelde ise şiire ontik bir bütünlükle bakabilme imkânı sunar. Çünkü varlık-canlı, varlık-nesne ve varlık-insan ilişkisi birbirinden bağımsız değildir. Ontolojik yöntem bir şiiri hem biçimsel hem de muhteva yönünden incelemede ve yorumlamada geniş açıdan bakabilmeyi sağlamaktadır. Dilin ontolojik olarak dışa vurumu şiirin göndergesel işlevini ön plana çıkarmaktadır.

Tablo 1 ontolojik tahlil yönteminin sanat eserine nasıl uygulanması gerektiğini bütün aşamalarıyla göstermektedir. Bu yöntemde şiir “ön yapı” ve “arka yapı” şeklinde iki ana kısma ayrılarak incelenir. Ancak bu iki yapı arasındaki ilişki oldukça önemlidir.

Tablo 1: Ontolojik Analiz Yönteminde Şiirsel Yapı (Bayram ve Erdemir, 2008, s. 79).

Şiirsel Yapı	
Ön yapı (Dış)	Arka Yapı (İç)
Duyulur Yapı, Dış Yapı, Ses Tabakası, Maddî Tabaka, Görünür Yapı, Reel Varlık Alanı, Vonderground, Şekli Yapı. <ul style="list-style-type: none"> • Dış görünüm • Harfler, heceler, kelimeler... • Ölçü, ahenk, • Redif, kâfiye • Mısra-beyit-bend yapısı... • Şiirin varlığıyla duyulan, algılanan, görülen; yani işitsel ve görsel anlamda şiirin maddî yapısına ait her şey. 	İç Yapı, İrreel Varlık Alanı, Soyut Yapı, Hintergrund, Muhteva. <p>1.Anlamsal (Semantik) Tabaka</p> <p>a. Kelime (Cocnitiv) Semantiği b. Cümle Semantiği (Sentaks)</p> <p>2.Nesne (Obje) Tabakası</p> <p>Anlamı ağırlıklı olarak taşıyan kelimelerden oluşur (temel obje ve yardımcı objeler)...</p> <p>3.Karakter Tabakası</p> <p>Şairin ruh dünyası hakkında bilgiler, kişiliği, yetiştiği ortam, bakış açısı, psikolojik dünyasıyla ilgili bilgiler...</p> <p>4.Alınyazısı (Kader) Tabakası</p> <p>Üçüncü tabakadaki tespit ve değerlendirmelerin içinde bulunulan sosyal yapı ve bütün insanlık açısından da değerlendirilmesi. Şiirden ilhamla varlık âlemi ve bu âlemin niteliğiyle ilgili değerlendirmeler...</p>
Edebî sanatlar, hem ön yapı hem de arka yapı unsurları olarak değerlendirilebilir.	

Şiirsel yapı incelenirken herkes tarafından görülen dış yapıdan daha öte arka yapı dediğimiz yaratma sürecinin ortaya çıktığı ve derinleşen anlam katmanlarının yer aldığı yorumlama alanından söz edilir. Arka yapı, asıl çözümlemenin yapıldığı şiirin yorumlayıcıda öznel bir yaratım sürecine tâbi tutulduğu “yeniden yaratım” aşamasıdır. Şiiri sadece dış görünüşüne bakarak yorumlamak ve anlamaya çalışmak şiirin göndergesel anlamlarını gözden kaçırmak demektir. Çünkü bir sanat eseri sadece dış görünüşünden ibaret değildir. Dış görünüş onların reel dünyada ait oldukları bir parçadır, bilgi objesidir. Gerçekte bir sanat eseri herkes tarafından ilk bakışta görülenden daha öte ve derin anlamlar barındıran, estetik bir yapı içermektedir. Örneğin güzel bir şarkıyı dinlerken veya şiir okurken sadece notalara, seslere, harflere ve kelimelere bakılmaz, bu eserlerin manaları ile birlikte insanda bıraktığı estetik zevk ve haz bir bütünlük içinde ele alınır. İşte ontolojik tahlil yöntemi bir sanat eserinin görünen ön yapısı ile görünmeyen arka yapısını bir bütünlük içinde çözümlemeyi, tahlil etmeyi ve bunu açığa çıkarmayı amaçlar.

2. Âsaf Hâlet Çelebi'nin Hayatı ve Edebî Kişiliği

Cumhuriyet Dönemi Türk şiirinin önemli şairlerinden biri olan ve 1907'de İstanbul'da doğan Âsaf Hâlet Çelebi, Galatasaray Lisesinde sekiz yıllık eğitim almış, Fransızca, Farsça, Arapça, Hintçe ve Sanskritçe dillerini öğrenmiştir. Otuzlu yılların sonundan ölümüne kadar geçen zamanda yazdığı şiirlerde geniş bir ilgi alanına sahip olduğu görülmektedir. Bu ilgi alanları, çeşitli ve farklı yaklaşımları zaman zaman beğenilmesini sağlasa da bilhassa kırklı yıllarda, Türk şiirinde köklü değişimlerin gerçekleştiği zamanlarda, daha çok eleştirel değerlendirmelere maruz kalmıştır (Çelebi, 2004, s. 9). Âsaf Hâlet, Fransızca, Farsça, Arapça, Hintçe ve Sanskritçeye olan hâkimiyeti sayesinde bu dillerdeki özgün eserleri okuyabilmiştir. Bu okumalar sayesinde her iki kültür çevresinden haberdar olmuş ve bu kültürel çeşitliliğin etkisinde kalmıştır. Özellikle İslam tasavvufu ve Doğu mistisizmine ilgi duymuştur (Aydemir, 2014, s. 221). Bu ilgi büyük ölçüde şiirlerine de yansımıştır. İlk yazıları 1938 yılında Ses dergisinde yayımlanan şairin; burada kaleme aldığı yazılarının en belirgin yanı mensur şiir ya da şiirsel metin şeklinde olması ve yapı olarak şairin mistik ve olağanüstü muhayyilesini

yansıtmasıdır (Çelebi, 2004, s. 9). Âsaf Hâlet, Batılılaşma anlayışının ülkemizde hızla kurumsallaştığı o yıllarda yüzünü aynı zamanda doğuya dönmüş ve gelenekselle modern arasında ilişki kurma çabasında olmuştur. Bu durum onun şiirlerinin önemli bir boyutunu oluşturmuştur. Âsaf Hâlet “Somut malzemeyle soyut bir âlem” yaratmıştır. O bir hayal ve duygu şairi değil, bir “sezgi” şairidir. Sezgi ve kültürün ön planda olduğu şiirlerinde güncel konulardan ziyade mistik ve geçmişe dönük masalımsı bir atmosfer hâkimdir. Çelebi’nin şiir anlayışına göre ideal bir kâinat vardır. Şiirdeki kelimeler bu ideal kâinata ulaşmak için düzenlenir (Aydemir, 2014, s. 223).

Şaire göre asıl şiire ulaşmanın yolu şiirdeki anekdotik ve romantik unsurları, tasvir ve teşbihi kovarak saf billurları koruyup gerisini roman ve hikâyeye bırakmak suretiyle olabilir. Şair şiirde anekdotik unsurların kovulması gerektiğini söylese de saf şiirin tamamen bu unsurlardan arınmış olduğu anlamına gelmediğini belirtir. Hâlet Çelebi, şiirlerinde kullandığı mistik ve ilk okuyuşta anlaşılması zor görünen kültürel öğelere yer vermesiyle geçmişte olduğu gibi şimdi de dikkatleri üzerine çekmektedir. Döneminde anlamsız, saçma olarak nitelenen ve şairin alay konusu olmasına yol açan Arap, Fars ve Hint kültürlerine ait kelimeler ve çağrışımlar Çelebi’nin Doğulu kimliğini ön plana çıkaran ve şiirinin karakteristik özelliğini vurgulayan temel öğelerdir (Çelebi, 2014, s. 9).

Şaire göre şiir, heykel ve resim gibi somut malzemelerle saf, münferit ve katıksız bir âlem yaratma sanatıdır. Şiirlerinde soyut bir âlem yaratmanın peşinde olan Asaf Hâlet Çelebi bu amacına ulaşmak için bir taraftan masalların büyümlü ve şiirsel yapısından faydalanırken bir yandan da kendi izlerini taşıyan olağanüstü bir şiir âlemini yeniden inşa eder. Sanatkârın ortaya koyduğu bu saf ve soyut âlem, hayatı yeniden yapılandıran ve taklitten uzak bir sanatkârın eseridir. Soyut kavramlarla şiir yazılamayacağını ifade eden şaire göre asıl maharet soyut kelimeleri hiç kullanmadan soyut olanı anlatabilmektir. Âsaf Hâlet geleneksel şiirin ruhunu, modern şiirin çerçevesi içinde en baştan oluşturur. Şair şiirde “ruh ânı” değerlendirmesini ise şu şekilde dile getirmektedir. Bilinçaltının özellikle hassas ruhlu kişilerde çok basit uyarıcılarla bile tetiklenebileceğini ifade eder. Aniden hissedilen bir korku veya bir koku gibi (Ayvazoğlu, 2014, s. 285-289).

Âsaf Hâlet Çelebi, geleneksel anlayışla modern anlayışı bir arada kavrayabilmiş egzotik ve mistik yaklaşımlarının yanı sıra çeşitli kültür ve inanç motifleriyle Türk şiiri adına bir kaynak oluşturmuştur. Asaf Hâlet Çelebi 15 Ekim 1958’de Haseki Hastanesinde hayata veda etmiştir (Ayvazoğlu, 2014, s. 21).

3. “İbrahim” Şiiri ve Ontolojik Tahlil Metoduyla İncelenmesi

İbrahim

içimdeki putları devir

elindeki baltayla

kırılan putların yerine

yenilerini koyan kim

güneş buzdan evimi yıktı

koca buzlar düştü

putların boyunları kırıldı

İbrahim

güneşi evime sokan kim

asma bahçelerinde dolaşan güzelleri

Buhtunnasır put yaptı

ben ki zamansız bahçeleri kucakladım

güzeller bende kaldı

İbrahim

gönlümü put sanıp kıran kim

3.1. Ön Yapı / Reel Varlık Alanı

Ontolojik tahlil yönteminde ön yapı, kelime sesleri, onlara dayanarak meydana gelen ve daha yüksek bir basamağı gösteren ses yapılarıdır (Tunalı, 2002, s. 90). Edebiyat eserinin anlam tabakasını oluşturan bu tabaka cümleler ve bu cümlelerin oluşturduğu birlikteliktir. Bir şiir sahip olduğu anlamlar dışında ayrıca reel olarak da vardır. Şiirde ön yapıdaki reel varlık kâğıt ya da başka bir yüzey üzerinde yazılı olan harf ve kelimelerin bir araya gelmesi ile oluşmuş bir görünüşe sahiptir. Bunlar gerçek ve maddi şeylerdir. Bu bakımdan şiirin taşıdığı anlam tek başına boşlukta duran bir şey değildir. Bu, maddi yapının taşıyıcısı olduğu bir varlık alanıdır. İşte sanat eseri bu iki yapının maddenin ve mananın bir araya gelmesiyle birlikte bir varoluş göstermektedir.

Ontolojik katmanları incelenen “İbrahim” şiiri bir bütün olarak ele alındığında ilk olarak ses tabakası (ön yapı) üzerinde durulur. Edebî eserlerin herkes tarafından kolayca görünen yönünü sesler ve kelimeler oluşturur. Ayrıca ahenk unsurları, vezin ve kafiye gibi şiir metninin görülen yönüne etki eden diğer unsurlar da ses tabakası başlığı altında değerlendirilir (Bingöl ve Cığa, 2014, s. 288).

Mısralar okunduğunda şiirde düz yazıdan farklı olarak mevcut olan bir ses ritmi ve müzikalite dikkat çeker. Bu ritim bir akış hâlinde kendini gösterir. Ses tekrarları / aliterasyon

“aynı dize içinde belli seslerin yinelenmesidir” (Aksan, 2021, s. 204). Çelebi'nin şiiri bu bakış açısıyla incelendiğinde öncelikle şiirin üç bentten oluştuğu görülmektedir. Birinci ve ikinci bentler beşer dizeden, üçüncü bent ise altı dizeden oluşmaktadır. Dizelerin bütününde tekrar eden “k, l, n, r, ş, ” ünsüzlerinin sağladığı sertlik ve fısıltı duygusu şiirin geneline hâkim olan sorgulama ve dikkat çekme boyutunu ön plana çıkarmıştır. Kelime tekrarı olarak bakıldığında şiirde en çok tekrar eden üç kelime dikkat çekmektedir. Bunlar üç defa tekrar eden “İbrahim”, yine üç defa tekrarlanan “kim” ve en fazla tekrarlar beş defa tekrar eden “put” kelimeleridir. Elbette bu üç kelimenin sıklıkla tekrarı şair tarafından bilinçli bir şekilde yapılmıştır. Bu tekrarlar şiiri okuyanı Hz. İbrahim ve put kırma hadisesine yönlendirme amacıyla yapılmıştır. Putları yapanın ve onları kıranın (kim)liği üzerine gelişen olaylar tekrarlarla şiirde hatırlatılarak okuyucunun zihninde yer edinilmek istenmiştir. Aksan'a (2021, s. 215) göre şiirde tekrar eden ses, kelime ve kelime öbekleri hem uyum ve ritim sağlamak hem de bir kavramı vurgularken okuyucuda o kavramı ses imgesiyle pekiştirmek amaçlıdır. Şair şiirlerinde ahenk unsuru olarak kullandığı tekrarlar ve aliterasyonlarla “bir çeşit sayıklamayı” ve durağan bir ruh hâlini ön plana çıkarmıştır. Aslında Çelebi'ye göre şairler kafiye ve vezinle kendilerini sınırlamamalı, onları istedikleri gibi yoğurarak her şiir için şiir muhteviyatına uygun bir “şekil” yaratma kudretinde olmalıdırlar (Ayvazoğlu, 2014, s. 285-289). Biçimsel açıdan şairin şiirle ilgili yaklaşımları ve tutarlılığı hemen fark edilmektedir. Burada ele alınan söz konusu şiir serbest nazım ölçüsüyle yazılmıştır. Serbest hece ölçüsü ve herhangi bir kafiyenin olmayışı şairin kırılğan ruh hâlinin ve merak içgüdüsünün ortaya çıkarmış olduğu bir yaklaşımdan kaynaklanmış olabilir. Ayrıca bentlerin sonundaki soru tekrarları da konu ve anlam bütünlüğünü oluşturmaktadır.

3.2. Arka Yapı / İrreal Varlık Alanı

Fiziksel olarak ilk karşılaşılan reel tabakadan hemen sonra arka yapı olarak adlandırılan irreal varlık alanına geçilir.

3.2.1. Anlamsal (Semantik) Tabaka

Arka yapıda karşılaşılan ilk katman anlamsal (semantik) tabakadır. Anlamsal tabakada kelimeler ele alınır ve şiirde geçen kelimelerin tek tek ifade ettikleri anlam /anlamlar üzerinde durulur. Bu tabakada şiirde geçen kelimelerin çağrıştırabileceği uzak-yakın bütün anlamlar üzerinde dikkatle durulması gerekmektedir. Şair tarafından seçilen kelimeler belli bir amaca yönelik olarak belirlenmiştir. Okuyucu / dinleyici için bu tabaka diğer tabakaların sembol dünyasını anlamlandırmada yol gösterici konumdadır. Dil, bu tabakada ön plana çıkan bir olgudur. Şiirdeki göndergeler, mecazlar, edebî sanatlar bu tabakada ele alınır. Bu tabakada yer alan göndergeler, şiirin nesne tabakasına geçişinde önemli rol oynar (Gürbüz, 2014, s. 477). Bu şiirde bütün kelimeler sayılmış ve toplam 47 kelime olduğu görülmüştür. Kelime semantiği açısından ise sadece aşağıda yer alan kelimelerin değerlendirilmesi yeterli görülmüştür.

3.2.1.1. Kelime Semantiği

Tablo 2: Göndergeler

<i>Kelimeler</i>	<i>Göndergeler</i>
Put	Obje, şirk unsuru, nefis
Balta	Kesme için kullanılan alet, bağı kopartma unsuru, irade
Güneş	Isı ve enerji veren gök cismi, hakikatin aydınlığı
Asma bahçeleri	Babil, şatafat, haz, lüks yaşam, ölüm
Buhtunasır	Bâbil Kralı II. Nabukatnazar, müşrik, zalim, kötülük
İbrahim	Peygamber, inanç, iyilik, cesaret
Zamansız bahçeler	Cennet, sonsuzluk, ölümsüzlük
Gönül	Kalp, Kâbe, Allah'ın tecelligâhı
Buzdan ev	Nefis, yok oluş, geçicilik, kırılabilirlik

3.2.1.2. Cümle Semantiği (Sentaks)

Kelime semantiğinde tek tek kelimelerin anlamları ele alındıktan sonra bu anlamların bir araya gelmesiyle oluşan cümle semantiğinde ise şiir, içerdiği anlam ve yapı bakımından cümleler hâlinde incelenir. Burada şairin şiir anlayışı ve anlam dünyasındaki zenginlik cümle semantiğinde açık bir şekilde görülebilmektedir. Şaire göre alışılmışın dışındaki hayaller şiirde kabul görmemiş ve bu durumu aşmak isteyen anlayışlar daima bir eleştiriye maruz kalmıştır (Ayvazoğlu, 2014, s. 285-289). Şiirlerinde hayallerin ve alışılmışın dışındaki unsurların çokça yer aldığı görülen şairin “İbrahim” şiiri anlam yoğunluğu bakımından dikkat çekmektedir. Bu duruma elbette şairin alışılmışlıktan uzak hayal dünyasının ve sıradanlığı aşma çabasının sonucu olarak bakılabilir.

Cümle semantiğinde ayrıca şiirde geçen edebî sanatlarla da yer verilmiştir. Birinci bentte Hz. İbrahim'e sesleniş, telmih ve nidâ, “güneş” ve “buz” tezat, “buzdan ev” teşbih-i belîğdir. “Kırılan putların yerine yenilerini koyan kim” istifham ve tecahül-ü ârifdir. “güneş buzdan evimi yıktı” kişileştirmedir. “İbrahim güneşi evime sokan kim” nidâ ve tecahül-ü ârifdir, “Buhtunnasır put yaptı” telmih sanatına örnektir. Kısacık bir şiirde bu kadar çok söz sanatlarına yer verilmiş olması şiirin sembol dünyasını zenginleştirmekte ve göndergesel unsurları arttırmaktadır.

İbrahim

içimdeki putları devir

elindeki baltayla

kırılan putların yerine

yenilerini koyan kim

Şair ilk bölümde Hz. İbrahim'e seslenerek bizleri bir kıssaya yönlendirir. Kıssaya göre Hz. İbrahim devrinde puta tapıcılık çok yaygındır. Putlar insanlar için dokunulmaz birer kutsaldır. Ayrıca bu putlar ataların dininin de en önemli temsilidir. Hz. İbrahim küçük yaştan itibaren bu durumdan rahatsız olmuş ve böyle bir inanç sistemini kabullenmemiştir. Kur'an-ı Kerim'e göre ahalinin şehirde olmadığı bir zamanda Hz. İbrahim bütün putları kırmış ve sadece en büyük putu bırakmıştır. Şehir halkı puthânedeki manzarayı görünce doğrudan Hz. İbrahim'i suçlamışlardır. Hz. İbrahim ise şu cevabı vermiştir: “Bu işi, belli ki, şu yapmıştır, putların en

irisi yani: ama en iyisi, siz kendiniz onlara sorun; tabii, eğer konuşmasını biliyorlarsa!” (Enbiyâ Sûresi, 73/63). Bu cevap karşısında şehir halkı putların konuşmadığını ve böyle bir şey yapamayacaklarını ifade ederler. Bunun üzerine Hz. İbrahim “O hâlde dedi, Allah’ı bırakıp da, size hiçbir şekilde ne yararı ne de zararı dokunmayan şeylere mi tapınıyorsunuz?” şeklinde karşılık verir ve kavmini “akıllarını kullanmaya” davet eder (Enbiyâ Sûresi, 73/66-67). Hz. İbrahim’in bu duruşu karşısında şehir halkı onu cezalandırmak ister fakat onların bu yöndeki çabaları boşa çıkar. Çünkü Kur’an-ı Kerim’de “Bu arada onlar İbrahim’e tuzak kurmaya çalıştılar; ama Biz onların bütün yapıp ettiklerini boşa çıkardık.” şeklinde Allah’ın yardımı ile Hz. İbrahim’in, kavminin bütün kötü çabalarından kurtulduğu ifade edilir (Enbiyâ Sûresi, 73/70).

Hz. İbrahim, bütün bu mücadelesinin sonucunda zulüm ateşine maruz kalmış ve buna karşı göstermiş olduğu direnç sayesinde üstün bir manevi güce, ruhsal kararlılığa ve iç huzuruna erişmiştir (Esed, 2013, s. 798). Ancak bütün bunlar aslında mücadele etmenin bir şeyleri değiştirmenin ve herkesin doğru bildiği yanlışların üzerine gitmenin aynı zamanda kişiyi birçok problem ile karşı karşıya getirdiğini, bunun büyük bir sorumluluk bilinci gerektirdiğini ve bu çabanın sonucunda da ilahi bir yardımın insanın yanında olduğunu gösterir. Bu ve buna benzer her türlü mücadele hem dış dünyada olabileceği gibi hem de kişinin kendi iç dünyasında da olabilmektedir.

Şair Hz. İbrahim’e seslendiği ilk dizesi ile kendi içinde yaşadığı nefsanî savaşı anlatır. Hz. İbrahim bir put kırıcıdır. Şair ondan kendi içinde putlaştırdığı dünyevi hevesleri kırmasını istemektedir. Kölesi olunan her arzu ve heves insanın kendi elleriyle yaptığı birer puttur. Şair bu putlardan kurtulmak istemekte ve bunu kendi başına yapamayacağını, sadece ilahi bir yardımla yapabileceğinin farkındadır. Ancak kırılan her putun yerine yenileri gelmektedir. Bu durum insan nefsinin bitmek bilmeyen arzularının sürekli yenilendiği bir kısır döngüdür ve şair bu mücadelede çaresizlik içindedir.

güneş buzdan evimi yıktı
koca buzlar düştü
putların boyunları kırıldı
ibrahim
güneşi evime sokan kim

Güneş hakikatin bir sembolüdür. Güneş bir yere doğduğunda orada gecenin karanlığı boğulacaktır. Şairin buzdan olan evi onun istemediği, sürekli peşine düştüğü ve onu hakikat yolundan ayrı koyan nefsidir. Dünyaya ait olan ve insanın kendini kaptırdığında kölesi olduğu her zayıflık şair için birer buzdan puttur. Aslında buz üzerinden yapılan gönderme oldukça dikkat çekicidir. Yaratılışı gereği insan içinde hem iyi hem de kötüye dair nüvelerin olduğu bir varlıktır. Kişi davranışları, duruşu hâl ve hareketleriyle yüreğinde neyi beslerse onun bir parçası olacaktır. Buz göndermesi dayanıksızlığı ve buharlaşmaya, kolayca hâl değiştirmeye yani şairin yüreğinde taşıdığı umuda bir kapı aralayıştır. Buz nasıl dayanıksızsa şairin hoşnut olmadığı düşünceleri de dayanıksız ve ortadan kaldırılmaya uygundur. Şair içinde taşıdığı umudu koruma adına bu benzetmeden yararlanmıştır. İyi ve temiz ruh hâlinin tamamen kaybolmadığının bir işaretçisidir. Şair putları kimin erittiğini, hakikat güneşini evine kimin, hangi yüce ve kudretli gücün soktuğunu bilmesine rağmen “İbrahim güneşi evime sokan kim” diye sorarak kendisinin

de farkında olduğu ilahi gücün yeniden hatırlanmasını beklemektedir. Bu bekleyiş, kişinin kendine bile itiraf edemediği bir durum karşısında kalınan acziyetin bir yansıması mukabilindedir. Oysa içinde bulunduğu durumun net bir şekilde farkındadır ve bu farkındalık şiirin genelinde içten dışa baskın bir duygudur. Bu bilmezden gelme şairin sorgulamasına devam etme imkânı vermesi açısından önemlidir. Şair karanlıkları boğan güneşin yüce Yaratıcı olduğunun farkındadır. Hakikat ve sevgi ile kalp yumuşar, nefsanî hazlar ve inkâr buz gibi erir. Ruha pranga olan her türlü kötülük boynu koparılmış putlar gibi parçalanır ve yok olur. Elbette şair bu durumdan habersiz değildir. Belki de herkes tarafından zaman zaman yapılagelen bu içsel sorgulamayı seslendirmeyi tercih etmiştir.

asma bahçelerinde dolaşan güzelleri

buhtunnasır put yaptı

ben ki zamansız bahçeleri kucakladım

güzeller bende kaldı

ibrahim

gönlümü put sanıp kıran kim

Bu bölümde Buhtunnasır yani Babil Kralı Nabukadnazar'dan söz edilir. Kendisi II. Nabukadnazar'dır. Akadçada nabu Tanrı demektir. Nabukadnazar kendini Tanrı ilan etmiş bir müşriktir. Süleyman tapınağını yıkarak Yahudilere soykırım uyguladığı bilinmektedir (Harman, 1992, s. 380). Döneminde firavun olarak da adlandırılan Buhtunnasır zevk ve eğlenceye düşkünlüğü ile bilinir. Bu haz düşkünlüğü Bâbil'in asma bahçelerindeki güzelleri Buhtunnasır'ın putlaştırdığını, fânî olan bu güzelliklere taparcasına bağlandığını hatırlatır. Şairin bu bentte Nabukadnazar ve Babilin asma bahçeleri üzerinden işaret etmek istediği bir nokta vardır. Kendini yaratıcı seviyesinde mükemmel bir varlık olarak gören ve kibirden acizliğinin bile farkında olamayacak kadar akıl tutulması yaşayan bir insan ve müşrik arketipi. Ek olarak tüm zamanlarda adından söz ettirmeyi başarmış, güzelliği ve ihtişamıyla ön plana çıkmış bir yer, mekân olan Babil'in asma bahçeleri... Sonsuz bir hayata ve sınırsız bir ihtişama sahip olma yanılgısının hazin sonu için bu iki kadim kavram ön plana çıkarılmıştır. Şairin burada muradı tarihte kendini en güçlü ve yenilmez zannedenlerin; en güzel ve debdebelilerin bile bir sonunun olduğu vurgusudur. Güzellerin put yapılması ise bu acziyetin başka bir ifade biçimidir. Çünkü put kavramı kelime anlamı itibarıyla cansızlığı ve durağanlığı da ifade etmektedir. Gerçek güç ve kudret sahibi olmak sürekli bir canlılık ve yaratma ile eşdeğer tutulmuştur. Putlaştırmanın olduğu yerde güçten söz edilemez. Bu durum geçicilik ve sonlu olmayı kişi ve mekân üzerinden tasvirdir. Ayrıca şair "ben ki zamansız bahçeleri" kucakladım diyerek alışılmamış bir bağdaştırmayla uhrevî âlemdeki cennet bahçelerini anlatmak istemiştir. Çünkü zaman ve mekân kavramı bu dünyaya ait kavramlardır. Bahçelerin zamansız olması belirli bir zaman ve mekân kavramı olmadan düşünülmesi gereken bir durumdur. Burada şairin sonsuzluk vurgusu zaman ve mekân kelimeleriyle verilerek insanı en çok meşgul eden kavramlara özellikle dikkat çekilmiştir. Çünkü bu kavramlar sonu gelmeyen arzular karşısında sonlu olan ve bir gün tükenecek kavramlardır. Zamansız bahçeleri kucaklamak için önce bu gerçeğin farkında olunması gerekmektedir. Bu bahçeler sonsuz ve gerçek olması hasebiyle oradaki güzellikler de şairin yanında kalacaktır. Dünyada sahip olunan geçici güzelliklerin, dünyanın sonlu oluşu karşısında yok olmaktan başka çaresi yoktur. Bu yüzden şair dizelerinde

“güzeller bende kaldı” ifadesiyle tutunduğu inancın ona sunduğu kendinden eminliği dayanmaktadır. Bu dayanış şiirin genelinde mevcut olan sorgulamanın cevabı niteliğindedir. Çünkü son dizede şair asıl talip olunması gerekenin zamansız bahçelerdeki sonsuz güzellikler olduğunun farkına varmıştır. Şair, son bir kez daha Hz. İbrahim’e seslenerek aslında gönlünün Allah ile dolu olduğunu putlardan arındırılmış olan bu gönül evinin put zannedilerek kırılmasının yaralayıcı olduğunu söyler.

3.2.2. Obje (Nesne) Tabakası

Şiirde geçen bazı kelimeler ve bu kelimelerin birlikteliklerinin meydana getirdiği manevi çağrışımlar, kelimelerin günlük hayatta taşıdığı anlamlardan daha öte bir anlama gönderimde bulunur. Anlamsal olarak yoğun olan, anlamı tamamlama bakımından olmazsa olmaz denebilecek kelimeler şiirin nesnelere oluşturmaktadır (Yılmaz, 2016, s. 399). Bu kelimelerin her biri şiirin anlam dünyasına açılan birer kapı niteliğindedir. Şair yetkinliği ölçüsünde kendi iç ve dış âleminde oluşan izlenimlerine bilinçli şekilde bir yaklaşımla sanat değeri kazandırır. Şaire göre ahenk, mânâ ve hayallerin oluşturduğu ortak bir ifade vardır. Okuyucu bu ifadeye ulaşabilmek için her türlü olumlu ve olumsuz yargıdan sıyrılmış olmalıdır. Bu yüzden bir şiirin açıklığı veya anlaşılabilirliği sadece şairin becerisine değil, şiirin muhatabının niyetine, ruhi durumuna ve sezisine bağlıdır (Ayvazoğlu, 2014, s. 285-289). Söz konusu şiirde ön plana çıkan kelimeler, okuyucunun derin katmanlara geçişini sağlamaktadır. Obje tabakasında şiirde geçen ve eserin asıl taşıyıcısı olan bu kelimeler üzerine genel bir kompozisyon kurulur. Bu şiirde kompozisyon biçimsel ve anlamsal düzeyde zıtlıklar üzerine temellendirilir. Âsaf Hâlet, şiirde özellikle tezatlardan yararlanır. Hz. İbrahim inancı ve iyiliği, Buhtunnasır inkârı ve kötülüğü; Mezopotamya’daki Babil’in asma bahçeleri ve putlar faniliği yani sonlu dünyayı; gönül ise uhrevi olanı, sonsuzluğu ve Allah’ın tecelliğâhını sembolize eder. Şairin “sanmak” ifadesini kullanması dikkate değerdir. Bütün bir akış içerisinde nefesine teslim olmuş gibi görünen şair aslında öyle olmadığını, gönlünü putlardan arındırdığını, kalbinin yalnızca Allah ile dolu olduğunu şiirin geneline yansıyan bir tezatlık içerisinde verir.

“İbrahim, güneş, put, balta ve kırmak” kelimeleri şiirin temel nesnelere olup anlam yoğunluğunu taşıyan objelerdir. Obje tabakasında şiire adını da veren temel nesne / kelime “İbrahim”dir. Şiirde pek çok defa Hz. İbrahim’in adının geçmesi Hz. İbrahim özelinde bütün bir insanlığa sesleniş ifadesidir. Burada özellikle tek tanrılı dinlerde, inançlarda ve buna inanan insanlarda İbrahim peygambere duyulan derin sevgi ve saygı belirleyicidir. Hermeneutik bir okumayla Hz. İbrahim’in inanç arketipini temsil ettiği söylenebilir. Şiirde dikkat çeken diğer nesne tabakası unsurları ise put, balta ve kırmaktır. Hz. İbrahim’in tek Tanrılı dinlerde put kırıcı olarak bilinmesi ortak bilinçsel bağlantının kurulmasında, okuyucuyu bilindik bir geçmişin izlerini takibe sevk eder. Hz. İbrahim’in inancı, sağlam ve sâlih bir îmanı sembolize etmesi ve ardından putları kırması ve şirk ortamını temizlemesi baltanın gönderimde bulunduğu iradenin sonucuydur. “İçimdeki putları devir, elindeki baltayla” ifadesiyle şair, kendisini huzursuz eden ve yoldan çıkaran unsurlardan onu kurtaracak ve güçlü durmasını sağlayacak bir iradeye sığınmak istemektedir. İşte bu inançsızlık ve şirk ortamından arınma güneşin doğuşunu gerektirmektedir. Güneşin sembolik anlamda kullanılması ise ayrıca ele alınması gereken bir durumdur. Güneş, ısı ve ışık yayması bakımından nasıl yaşam ve canlılık için vazgeçilmez ise inanç ve kalbin putlardan arındırılması da ruhsal anlamda yaşayabilmenin ve nefes almanın olmazsa olmazıdır. Güneş, hakikatin temsilî konumundadır. Güneşin olmadığı ya da yapay güneşlerin olduğu bir ortamda sağlam bir canlılıktan söz edilemez. Yapaylığın sahteliği ve

geçiciliği hükmünce ancak geçici bir avunma kuruntusu olabilir. Şiirde öne çıkarılan bu kelimelerle psikolojik bir örüntü hâlinde şiirin temel yapısı oluşturulmuştur.

3.2.3. Karakter (Ruhi Özellik) Tabakası

Şiirin bu tabakası şairin etkilendiği duygu durumlarını, kültürel, ruhsal, sosyal ve hatta dinî etkilenimlerini gösterir. Bu bölümde esas olarak tespit edilmesi gereken durum şairin kaleme aldığı şiire kendi karakterinden neyi ne kadar yansıtmış ve bunu ne şekilde ifade etmiş olduğunun sorgulanmasıdır.

Ruhi özellik tabakası nesne tabakasının altında daha derin bir anlam katmanını ifade eder. Bu metinde şairin ruh hâlini anlamak için şu soru sorulabilir: Şair esas itibariyle kimi / neyi anlatmanın peşindedir? Tabiatı mı, sevgiliyi mi yoksa bunlardan hareketle kendi ruh hâlini mi? (Sarıçiçek, 2009, s. 117). Doğu ve batı kültürlerinin etkisindeki Çelebi'ye göre insan olma gereği yaşadıklarımız daha küçük yaşlardan itibaren bilinçaltımızda açık ya da gizli izlenimler şeklinde yer eder. Bu etkileri zamanla unutsak bile izleri bilinçaltımızda yaşamaktadır. Şairler bu bilinçaltı izlenimleri ile kendi varlıklarını yorumlar ve açığa kavuştururlar. Aslında burada yorumlananlar, izlenimlere kaynaklık eden masallar, hikâyeler kısacası anekdotlar değildir; burada yorumlanan kendi iç dünyamız ve benliğimizdir (Ayvazoğlu, 2014, s. 285-289). Doğu ve batı kültürlerine dair sahip olunan bilgiler anlayış ve yaklaşımlar şairin dünyasında hem bir zenginlik hem de bir ikircikli olma durumunu yaratmıştır. Bu sebeple zıtlıklar üzerinden yakalanmaya çalışılan bir denge kurma çabası sözü edilen şiirde öne çıkmaktadır. Batının maddeciliğinin doğunun maneviyatıyla karşı karşıya gelmesi İbrahim şiirindeki madde ve ruh, inanç ve küfür sonlu ve sonsuz firavun ve peygamber ikilikleri şairin bilinçaltında meydana getirdiği izlenimlendendir.

Âsaf Hâlet'in şiirlerinde yoğun bir şekilde doğu kökenli dillere ve dinlere ait yabancı kelimelerin kullanıldığı görülmektedir. Bu tuhaf, yeni ve yabancı kelime ve kelime gruplarından yola çıkılarak şaire dair birtakım değerlendirmelerde bulunabiliriz (Narlı, 2006, s. 167). Çelebi'nin şiirlerinin anlaşılması için mutlaka bu kültürlere dair okuyucunun da bilgi birikimine sahip olması gerektiği anlaşılmaktadır. Şiirlerinin birçoğunda modern anlayışın yanı sıra çağdaş şairlerden farklı olarak yaşadığı dönemin güncel sayılabilecek konuları veya temayülleri yerine daha çok geçmişe dönük uhrevî ve mistik denebilecek bir yoğunluk hâkimdir (Uçman, 1993, s. 259). Bu hâkimiyet araştırmaya konu edilen şiirde de kendini göstermektedir. Aslında en başından şairin duruşu ve tarafı belli olmasına rağmen durum bilmezlikten gelmek suretiyle şairin yaşadığı içsel savaşım peyderpey yerini inancın zaferine bırakır. Şairin bu yolu tutmasındaki amaç körü körüne bir kabul değil bilakis akıl ve gönül sorgulamasından geçmiş kusursuz bir kabullenıştır. Bu sorgulamada şairin doğduğu zamanda toplumun içinde bulunduğu sosyolojik durum ve şairin kişisel hayatı etkili olmuş olmalıdır. Yüzünü batı medeniyetine dönen bu sırada kadim geleneklerden hızla uzaklaşan modernleşme yolundaki 1940'lar Türkiye'si ve o dönemde yetişmiş bir birey için bazı şeyleri sorgulamadan kabullenmek eskisi kadar rahat ve mümkün görülmemektedir. İki yönlü kültür akışına sahip olsa da şairde sıkışmışlık duygusunun varlığı ve bundan bir an önce kurtulma çabası söz konusu şiirde görülmektedir.

Âsaf Hâlet Çelebi'ye göre "Şairin asıl sanatı ruh anlarını ifade etmekteki kabiliyetidir" İslam tasavvufu, eski doğu din ve kültürlerinden alınan motifler ve şairin aynı zamanda batı tarzı bir eğitimden de geçmiş olması ifade kabiliyetinde etkili olmuştur (Uçman, 1993, s. 260).

Şairin yaşadığı zengin ve dikkat çekici ölçüdeki farklı ruh anlarını ifade etme ve bunları şiirlerine yansıtma becerisi, bu çok yönlülük onu dönemindeki diğer şairlerden ayırtıran en önemli özelliktir. İbrahim şiiri bütünlüklü bir bakışla ele alındığında ilk elden dinî ve kültürel motiflerin baskın olarak hissedildiği göze çarpmaktadır. Buradan hareketle şairin inançlı, sorgulayıcı ve düşünceli bir karaktere sahip olduğu görülmektedir. Bu sorgulama sırasında zaman zaman zorlanmakta fakat ısrarla sorularına cevap bulmaya çalışmaktadır. Bu durum da şairin mücadeleci ve inançları uğruna yılmayan bir karaktere sahip olduğunu göstermektedir. Şairin sıklıkla Hz. İbrahim'e seslenişi mistik ve tasavvufî açıdan kendine bir mürşit olarak manevi anlamda İbrahim peygamberi kabul etmesinden kaynaklı olabilir. Zira inanç yolunda bir akıl hocasına ihtiyaç duyulabileceği bu seslenişler yoluyla ifade edilmiş olabilir.

3.2.4. Kader Tabakası

“Bu tabakada karşımıza çıkan şey sadece bir kişiyi ilgilendiren bir durumdan ziyade herkesi kuşatan geniş bir anlam birliğidir” (Akın, 2016, s. 167). İçine düşülen sıkıntılı durumlarda pek çok insan kendinden daha yüce bir iradeden yardım bekler. İçten içe rahatsız olunan şeylerden kurtulma iradesi gösterme adına sorgulamalar yapılır. Bu şiirde şairin yaşadığı duygular, maddi ve manevi etkilenimler toplumun diğer bireyleri için de genelleştirilebilir, oldukça insani duygulardır. İnsanlık tarihi içine düşülen karanlıktan yine inanç ve sorgulama sayesinde aydınlığa çıkan insanların hikâyeleriyle doludur. Şair şiirde sürekli bir sorgulama ve sorularına cevap arama hâlinindedir. Âsaf Hâlet'in şiirlerindeki arka planda içinde bulunduğu ve onun anlam dünyasına zenginlik katan farklı kültürel kodlar ve çok yönlülük yer almaktadır (Aydemir, 2014 s. 221). Şair mensubu olduğu toplumdan ve etkilendiği toplumsal kodlardan yola çıkarak benzer tecrübelerin olduğu bir ortaklığa ulaşır. İnsan olma noktasında ortak bir yazgının münferit yansımalarını ortaya koyar. İncelenen şiirde ortaya çıkan ve insanlık gereği bütün bireylerin benzer süreçlerden geçtiği durumlar evrensel manada değerlendirilebilir. İyinin ve kötünün savaşımında fitratı tamamen bozulmamış her insan tıpkı şairde olduğu gibi iyiden yana taraf tutacaktır. İnsanlar zorluk anında onlara rehberlik edecek manevi bir kapı ararlar. Şairin sıklıkla Hz. İbrahim'e seslenişi de Hz. İbrahim gibi yaratıcısının sevgi ve merhametine sığınma beklentisiyle olabilir. Her insan sevgi ve merhamete muhtaçtır burada şair bu duruma dikkat çekmek istemiş olabilir. Bütün insanlık adına genellenebilir bir başka durum ise sonsuzluk arzusudur. Şair çok kıymet verilen sonlu güzelliklerin yerine ebedî olarak sahip olabileceği güzelliklerden söz açarak sonsuzu isteme noktasında insanların benzer duygulara sahip olabileceğini vurgulamıştır.

Şiirde şairin yaptığı bu iç hesaplaşma ve mücadele iyilik ve kötülüğün, inancın ve azgınlığın, hakikatin ve geçici olanın mücadelesidir. Birçok insan bu mücadele içinde farkında olunsun ya da olunmasın yer almaktadır. Bu mücadele insan-ı kâmil olma mücadelesidir. Herkes kendi iradesi ve dayanıklılığı ölçüsünde payına düşeni almaktadır. Her bir put mal, mülk, şöhret ve hazlar bu yolculukta karşımıza çıkan engellerdir. İnsanlar hakikatin o solmaz güneşine teslim olarak gönlünü putlardan, hevâ ve heveslerden temizlediğinde tıpkı Hz. İbrahim gibi gönül Kâbe'sini temiz tutabilir. İşte o zaman şairin de söylediği üzere “zamansız bahçeleri kucaklayabilir.”

4. Sonuç

Sonuç olarak her sanat eseri asıl değerini bir muhatap ile buluştuğu zaman kazanır. Sanat eserini ele alan, ona kıymet veren kişinin, estetik bir obje ile karşı karşıya olduğunun bilincinde olması gerekir. Her eser anlaşıldığı ölçüde değerini kazanır. Şiir özelinde söylenirse onu okuyan kişinin ruh hâli, duygu dünyası, beslendiği maddi ve manevi kaynaklar kelimelerle arasındaki bağ şiire olan yaklaşımı gibi unsurlar belirleyicidir. Şiirle okuyucunun karşılaşması okuyucunun nezdinde yeni anlamlara kapı aralarsa arka planda işleyen bir inşa sürecini başlatabilir.

İncelenen şiirin, ontolojik tahlil yönteminin estetik bir inşa sürecini açığa çıkarmada, şiirin incelenmesinde; hem iç hem de dış yapı bakımından ayrıntılı bir şekilde ele alınmasında, sanatsal özelliklerinin ortaya konmasında etkin bir yöntem olduğu görülmüştür. Bir sanatkarın kaleme aldığı eser o eserin orijinalliği, ferdîliği, muhtevası, dili ve yapısının birbiri ile uyumu ölçüsündedir. Elbette şairin kendine has bir üslubunun olması eserin niteliği bakımından son derece önemlidir. Bu durumu tespit ve teyit etmek için incelenen Asâf Hâlet Çelebi'nin "İbrahim" adlı şiiri ontolojik tahlil yöntemi ile değerlendirilmiştir. Ontolojik tahlil metodunun araştırmacılar tarafından şiir inceleme yöntemleri arasında sıklıkla tercih edildiği görülmüştür. Bu sebeple burada Asaf Hâlet Çelebi'nin "Om Mani Padme Hum" adlı şiir kitabından "İbrahim" adlı serbest nazım ölçülü şiiri incelenerek hem Çelebi'nin şiir anlayışı hem de şiirinin edebî değeri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışmada gerek iç yapı gerekse de dış yapı özellikleri bakımından ele alınan şiir, ontolojik metodun tüm özelliklerini göstermektedir.

Şiirde, dış yapıdan iç yapıya okuyucuyu zorlamadan bir geçiş sağlanmaktadır. Dış yapıdaki serbest nazım şekli, iç yapıda şairin kullandığı geleneksel, kültürel ve dinî motiflerin gösterdiği uyum ontolojik tahlilin katmanlarına da yansımıştır. Dış yapıdan iç yapıya uzanan, anlamsal tabaka ve nesne tabakasının birlikteliğinde ortaya çıkan ve karakter tabakasının eşlik ettiği kader tabakası eserin bütünselliğinde sağlıklı bir analize yardımcı olmaktadır. Şiirde en sık kullanılan sanatlardan olan telmih, nida ve tezatlar daha en başında zıtlıkların, sorgulama ve ortak bilinç alanlarının oluşturulmasında etkili olmuştur. Sonuç olarak ontolojik tahlil metodu şiir ve şiirin iç yapısındaki katmanların değerlendirilmesinde ortaya çıkan sonuçlar neticesinde sanatçıya dair derli toplu ve kapsamlı bir bakış ve çok anlamlılık sunmaktadır.

Kaynaklar

- Akın, H. (2016). Tanpınar'ın "Selâm Olsun" şiirini ontolojik çözümleme yöntemi ile tahlil denemesi. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (ERZSOSDE)*, III, 161-168.
- Akıncı, A. G. (2019). Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın "bu eller miydi" şiirinin ontolojik analiz yöntemiyle yorumlanması. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (KÜSBD)*, 9(2), 433-448.
- Aksan, D. (2021) *Şiir dili ve Türk şiir dili-dilbilim açısından bakış*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aktan, M. F. (2020). Taşlıcalı Yahya Bey'in Şehzâde Mustafa mersiyesine ontolojik analiz metoduyla bir bakış. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 19, 398-412.
- Aydemir, M. (2014). Asaf Halet Çelebi'nin şiirinde geleneğin izleri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 3(1), 218-239.
- Ayvazoğlu, B. (2014). *He'nin iki gözü iki çeşme – Bir Asaf Hâlet Çelebi biyografisi*. İstanbul: Kapı Yayınları.

- Bayram, Y. ve Erdemir, A. (2008). Manzum metinlerin tahlilinde ontolojik yöntem, *Prof. Dr. Mustafa ÖZBALCI Armağanı*, 76-89.
- Bingöl, U. ve Ciğa, Ö. (2014). Ontolojik metin tahlili ve Şeyh Gâlib'in bir gazelinin ontolojik tahlili. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(9), 283-299.
- Çelebi, A. H. (2004). *Bütün yazıları*. (Haz. Hakan Sazyek). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Esed, M. (2013). *Kur'an mesajı meal-tefsir*. İstanbul: İşaret Yayınları.
- Güçlü, A., Uzun, E., Uzun, S. ve Yolsal, Ü.H. (2008). *Felsefe sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Gümüş, İ. (2019). Âşık Veysel'in "Kara Toprak" şiirine ontolojik bir yaklaşım. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(1), 176-187.
- Gürbüz, A. (2014). Tevfik Fikret'in "Ramazan Sadakası" şiirinin ontolojik analiz metoduyla çözümlenmesi. *Turkish Studies*, 9(6), 469-483.
- Harman, Ö. F. (1992). Buhtunnasr. *TDV İslam Ansiklopedisi*, VI, İstanbul: TDV Yayınları, 380-381.
- Issı, A. C. (2004). Turgut Uyar'ın "Göge Bakma Durağı" şiirinde Tema'ya (Matris) ulaşma serüveninin 'Ontolojik Analiz Metodu'yla takibi. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(2), 137-146.
- Narlı, M. (2006). Asaf Halet Çelebi'nin poetikası. *İlmî Araştırmalar*, 22, 168-186.
- Sarıçiçek, M. (2009). Coşkun Ertepinar'ın "Hatırlar Mısın" şiirinin ontolojik tahlil metoduyla incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, 10(10), 109-119.
- Tunalı, İ. (2002). *Sanat ontolojisi*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Uçman, A. (1993). Âsaf Hâlet Çelebi. *TDV İslam Ansiklopedisi*, VIII, İstanbul: TDV Yayınları 259-261.
- Wein, H. (1959). *Tarih, insan ve dil felsefesi üzerine altı konferans*. (çev. İsmail Tunalı), İstanbul: İstanbul Matbaası.
- Yılmaz, S. S. (2016). Âşık Veysel'in; "Çarık-Mes Konuşması" adlı şiirinin ontolojik tahlili. *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 40(1), 389-404.

Extended Abstract

There are many methods in analyzing literary works. With these methods, literary works are examined and evaluated from various perspectives. The ontological analysis method is one of the methods frequently used in poetry analysis. In the ontological method, the structure of any work of art is examined by dividing it into two parts: "real structure" and "irreal structure". A good work of art has a structure with an ontic integrity in which the connection between the real structure and the irreal structure is ensured. Ontology will necessarily investigate and try to analyze the real world and the structure within its heterogeneous nature. Because grasping the unity of the real world means grasping this world within its own structure and divisions.

When Asaf Hâlet Çelebi's poem "İbrahim" is analyzed with the ontological analysis method, it is possible to encounter a very wide system of meanings. When the poem is examined in terms of real structure, the poet's approaches and consistency regarding poetry are immediately noticed. The poem in question discussed here was written in vers libre. The vers libre may have resulted from an approach brought about by the poet's fragile mood and instinct of curiosity. In addition, the repetition of questions at the end of the paragraphs creates the unity of subject and meaning.

In the ontological analysis method, the irreal structure is examined in some layers. The first of these is the semantic layer. In the semantic layer, words are discussed and the meanings expressed by the individual words in the poem are emphasized. At this layer, it is necessary to carefully consider all the meanings that the words in the poem may evoke. All the words in the analyzed poem were counted and it was seen that there were 47 words in total. It is seen that many concepts used in terms of word semantics indicate different meanings. Additionally, figures of speech are included in terms of sentence semantics. This situation enriches the symbolic world of poetry. It is seen that many religious and cultural elements are presented with a symbolic richness.

The second layer is the object layer. Here, the words that come to the fore in the poem enable the reader to pass into deeper layers. In the object layer, a general composition is built on these words, which appear in the poem and are the main carrier of the work. In poetry, composition is based on contrasts at formal and semantic levels. In this poem, the words "Abraham, sun, idol, axe and breaking" are the basic objects of the poem and objects that carry the intensity of meaning. With a hermeneutic reading, Abraham appears to represent the archetype of faith.

In the third layer, the poet's emotional states, cultural, spiritual, social and even religious influences are revealed. The main situation that needs to be determined in this section is the questioning of how much of the poet's own character has been reflected in the poem he has written and how he has expressed it. When the poem is considered from a holistic perspective, it is noticeable that religious and cultural motifs are felt dominantly at first hand. Based on this, it can be seen that the poet has a faithful, questioning and thoughtful character. He sometimes has difficulty during this interrogation, but he persistently tries to find answers to his questions. This shows that the poet has a combative and unyielding character for his beliefs. The poet often mentions Abraham. It may be due to his acceptance of the Prophet Abraham in a spiritual sense as a guide to himself from a mystical perspective. Because it may be expressed through these calls that a mentor may be needed on the path of faith.

In the fourth layer, a broad unity of meaning is sought that encompasses everyone, rather than situations that concern only one person. The situations that appear in the poem under review and where all individuals go through similar processes due to humanity can be evaluated in a universal sense. In the struggle between good and evil, every person whose nature is not completely corrupted will side with good, just like the poet. People look for a spiritual door that will guide them in times of difficulty. The poet's frequent appeal to Abraham may be due to the expectation of taking refuge in the love and mercy of his creator, like Abraham. Every human being is in need of love and mercy. The poet may have wanted to draw attention to this situation here. Another situation that can be generalized for all humanity is the desire for eternity. The poet emphasized that people can have similar feelings in terms of wanting the infinite by talking about the beauties that can be enjoyed eternally instead of the finite beauties that are highly valued. This inner reckoning and struggle made by the poet in the poem is the struggle of good and evil, faith and cruelty, truth and the temporary. Many people are involved in this struggle, whether they realize it or not. This struggle is the struggle to become a perfect human being. Everyone gets their share according to their own will and endurance. Every idol, wealth, property, fame and pleasure are obstacles we encounter on this journey.

As a result, every work of art gains its real value when it meets an interlocutor. The person who handles and values a work of art must be aware that he/she is faced with an aesthetic object. Every work gains its value as it is understood. Speaking specifically about poetry, elements such as the mood of the person who reads it, his emotional world, the material and spiritual resources it feeds on, the connection between words and his approach to poetry are decisive. If the reader's encounter with the poem opens doors to new meanings for the reader, it can initiate a construction process that works in the background.